

At the beginning of the XXI century, the study of Socialist Realism became more popular in the world. The interest in this phenomenon deepened in the Georgian and post-Soviet works dedicated to the issue. The absence of ideological pressure and a certain temporal distance allows the researchers interested in this issue to boldly and objectively analyze the subject of the study.

ელენე გოგიაშვილი

რა „აკეთილშობილებს“ ყაჩაღს? ფოლკლორული პარადიგმები

მას შემდეგ, რაც ჭაბუა ამირეჯიბის რომანი „დათა თუთაშხია“ გამოქვეყნდა (1973), „კეთილშობილი ყაჩაღის“ სახემ პოპულარობის უმაღლეს საფეხურს მიაღწია თავის თანამედროვე საზოგადოებაში და დღემდე არ დაუკარგავს მიზიდველობა. მთავარი გმირი სახელმწიფოსთვის კრიმინალია, ხალხისთვის კი სიმართლისთვის მებრძოლი გმირი თავისი მორალური კოდექსით, რაც მის თავგადასავალს განსაკუთრებულს ხდის. „კეთილშობილი ყაჩაღის“ თემა ერთ-ერთი უნივერსალური სოციალური ფენომენია, კარგად ცნობილი ისტორიაში, ლიტერატურაში, ხელოვნებაში, თეატრსა და ფოლკლორში. ხალხური გადმოცემები კეთილშობილებას მატებენ სოციალური გარემოებისგან დაჩაგრულ გმირებს. ისტორიულ და სოციალურ მეცნიერებებში ეს ადამიანები სხვადასხვაგვარად არიან შეფასებული. სოციალური ბანდიტები არიან კრიმინალები, რომლებიც ძარცვა-გლეჯის მიუხედავად ხალხს შთამაგონებელ გმირებად მიაჩნია. ისინი არ სჩადიან ორგანიზებულ დანაშაულს, რის გამოც ხალხის თვალში უსამართლო ხელისუფალთა წინააღმდეგ მებრძოლის სახეს იღებენ. ე. ჰობსმაუმის თქმით, ეს „პრეისტორიული სოციალური მოძრაობაა“, განსხვავებული მუშათა მოძრაობისგან. ნაწილი ისტორიკოსებისა და ანთროპოლოგებისა სოციალური ბანდიტიზმის თეორიას კრიტიკულად უდგება და ყაჩაღის რომანტიზმის საბურველში გახვევას ნაციონალისტური რიტორიკით ხსნის. „კეთილშობილი ყაჩაღი“ რომანტიკული ცნებაა კრიმინალისა, რომელიც უსამართლობას ებრძვის და დაბალ ფენაში დიდი პოპულარობით სარგებლობს. ის შურისმაძიებელია, რომლისაც ხალხს თან ეშინია და თან

პატივს სცემს. სოციალური ბანდიტიზმი გავრცელებული ფენომენია როგორც ცივილიზებულ, ისე უდამწერლობო საზოგადოებებში, მათი ამბები ზეპირ გადმოცემებსა და ხალხურ თქმულებებშია შემონახული. ამის მაგალითები ბევრია კავკასიურ ფოლკლორში. ქართველი ფოლკლორისტიკისა და ისტორიკოსების არაერთი ნაშრომი ეხება ყაჩაღების, აბრაგებისა და ფირალების შესახებ შექმნილ ზეპირ გადმოცემებს, ბევრ ბიოგრაფიულ დეტალს მოეფინა ნათელი, თუმცა არ დასმულა საკითხი გამოგონილ პერსონაჟთა შესახებ ფოლკლორულ ტრადიციაში. ყაჩაღთა მხატვრული სახეები არაისტორიულ ამბებში, როგორცაა ზღაპარი, რომანტიკული ხალხური ნოველა, ანეკდოტი და იგავი, ჯერ კიდევ საჭიროებს ფოლკლორისტულ და ლიტერატურათმცოდნეობით კვლევას.

საერთაშორისო სიუჟეტთა საძიებელში (The Types of International Folktales) ოცამდე ფაბულა არის გაერთიანებული „ყაჩაღებისა და მკვლელების“ სათაურის ქვეშ. ამ კატეგორიაში აღწერილია მსოფლიოს ხალხთა ფოლკლორში გავრცელებული საზღაპრო მოტივები ანტაგონისტი ყაჩაღების შესახებ.

მოხსენების თემა ეხება საერთაშორისო საზღაპრო მოტივებს ქართულ ფოლკლორში, ყაჩაღთა რამდენიმე ტიპის (ყაჩაღი, კეთილშობილი ყაჩაღი, ზრდილობიანი ყაჩაღი, მონანიე ყაჩაღი) კლასიფიკაციას და საკითხს, თუ რა ანიჭებს ყაჩაღთა ისტორიებს მომხიბვლელობას.

Elene Gogishvili

WHAT MAKES A ROBBER “NOBLE”? FOLKLORE PARADIGMS

Since Tchabua Amirejibi published his novel *Data Tutashkhia* (1973) the image of a “noble robber” increased the highest level of popularity in his contemporary society and perhaps remains among the readers of today. The point about the protagonist is that he is a peasant that the state regards as criminal, but who is also considered as a hero within peasant society who fights for justice with his own moral code, which makes his adventure interesting and significant. The theme of the “noble robber” is one of the most universal social phenomena known to history, literature, art, stage

and folklore too. Popular stories celebrated noble outcasts as victims of social circumstances beyond their control. In historical and social sciences these people are regarded in different ways. The social bandits were individuals living on the edges of rural societies by robbing and plundering, who are often seen by ordinary people as heroes or inspirations of popular resistance. Social bandits are distinguished from other forms of organized crime as the majority of the peasantry perceived the bandits as rebels who opposed the unjust system of a state. E. Hobsbawm called it a form of “pre-historic social movement”, in contrast with the organized labour movement. Other historians and anthropologists criticised the social bandit theory, emphasising that they are often romanticized afterwards through nationalistic rhetoric and have a life of their own, giving them a permanence and potency which transcends their localized domain and transitory nature. The “noble robbers” are the romanticized concept of criminals who fight injustice and have a large popularity with the lower classes. They are avengers whose acts of cruelty and violence distinguish them as figures both feared and respected by common people.

Social banditry is a widespread phenomenon that has occurred in civilized societies as well as in societies throughout recorded history, and social banditry is described in oral narratives and folktales. Caucasian folklore is one of the best examples of this. The works of Georgian folklorists and historians focused on several robber characters in oral narrative traditions. The regional and biographical studies of “robber-epics” and “piral-lyrics” have come to light. However, the issue of the fictional robber characters in folktales is still not studied.

The appearance of bandits in non-historical stories such as fairytale, romantic folktale, joke and exempla is rather many-sided and needs to be supplemented with literary studies. In *The Types of International Folktales based on the System of Aarne-Thompson-Uther*, there are up to twenty narrative plots under the heading “Robbers and Murderers”. This miscellaneous title is comprised of folktale types dealing with various stories about criminals as antagonist characters.

The central objects of this research are international fairy-tale motifs in Georgian folklore in order to categorize some types of robbers (robber, noble robber, gentleman robber, repentant robber) in search of the points what give the robber-stories the attractiveness.